

Několik zastavení nad renunciační smlouvou

David Elischer* – Ondřej Drachovský**

Abstrakt: Autonomie zůstavitelovy vůle coby emanace privátní autonomie je tím, čím bychom měli zásadně nahlížet sporné otázky rekonifikovaného dědického práva. Jedním z institutů, v němž se tato autonomie nepochybně zrcadlí, je renunciační smlouva (tj. smlouva o zřeknutí se dědického práva, popřípadě smlouva o zřeknutí se práva na povinný díl) upravená v platném občanském zákoníku v jediném ustanovení § 1484. Tímto příspěvkem bychom rádi po krátkém úvodu zaměřili pozornost na několik konkrétních otázek spojených s renunciační smlouvou. Předmětem naší reflexe je šest otázek, přičemž některými z nich se připojujeme k probíhající diskusi a několika dalšími bychom diskusi rádi otevřeli. Ve své analýze vycházíme z dosud publikovaných názorů a závěrů u nás i v Rakousku.

Klíčová slova: zřeknutí se dědického práva, zřeknutí se práva na povinný díl, relativní neúčinnost, zastoupení, renunciace

Úvodem

Rekonifikovaná občanskoprávní úprava obnovila¹ možnost disponovat s (budoucím)² dědickým právem již během zůstavitelova života, a to za pomoci smlouvy, jež bývá označována jako renunciační³ (smlouva či dohoda o zřeknutí se dědického práva) a kterou uzavírá čekatel dědického práva se zůstavitelem. Nepřípustnou by proto byla podobná smlouva mezi jinými osobami, typicky mezi potenciálními dědici, uzavřená za zůstavitelova života o tom, že se jeden z nich zříká dědického práva po zůstaviteli.⁴

Oblibu vzbuzuje renunciační smlouva především tím, že umožňuje zůstaviteli uspořádat majetkové záležitosti a vypořádat se s dědici ještě za jeho života, tj. skýtá pro něj dostatečnou právní jistotu ohledně klidného přechodu rodinného majetku. I z tohoto důvodu bývá renunciační smlouva pokládána za jednu z neúčinnějších prevencí pozůstalostních sporů.

* Doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph. D. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

** JUDr. Ondřej Drachovský. Interní doktorand katedry občanského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

¹ Renunciační smlouva byla přípustná ještě za účinnosti občanského zákoníku z roku 1950, nicméně předchozí občanský zákoník (obč. z. 1964) ji zapověděl. To vedlo v praxi k uzavírání právně nezávazných paktů, jež bychom mohli označit jako „rodinné smlouvy“ s tím, že zůstavitelé mohli spoléhat toliko na morální integritu jednotlivých jejich aktérů – srov. SVOBODA, J. – KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 45.

² Vzhledem k tomu, že je tato smlouva uzavírána za zůstavitelova života (tj. *inter vivos*), není předmětem renunciace dědické právo, leč čekatelství, respektive kandidátství či naděje na dědické právo, neboť dědické právo i právo na povinný díl vznikají nejdříve zůstavitelovou smrtí (srov. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 14. Auflage. Wien: MANZ, 2015, s. 524; obdobně již ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 69).

³ Renunciace (z lat. *renuntiatio*), tj. vzdání se, zřeknutí se čeho.

⁴ Srov. rozhodnutí OGH ze dne 8. 3. 1990, sp. zn. 7 Ob 531/90; či APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer Verlag, 2005, s. 456.

Motivů pro její uzavření však nalézáme více. Z pohledu dědice (renuncianta) jím může být snaha vyhnout se nepříjemné konfrontaci s případným vyděděním (k tomu srov. blíže též kapitolu 2.2 tohoto příspěvku),⁵ popřípadě snaha zabránit majetkovému přechodu v situaci, kdy dědic sám je předlužen a nechce, aby v budoucnu nabyté dědictví sloužilo k úhradě jeho vlastních dluhů, ale aby bylo ku prospěchu jiným členům rodiny; nelze jistě vyloučit ani případ, kdy renunciace bude výrazem dědicova morálního odsudku nad činy jeho předků.

Z pohledu zůstavitele pak může být renunciace motivována snahou zpřehlednit („uklidnit“) majetkové poměry *mortis causa* v těch případech, kdy je druhou smluvní stranou dědic nepominutelný.⁶ Pragmatickým motivem může být dále snaha vyhnout se případnému schvalování odmítnutí předluženého dědictví opatrovnickým soudem⁷ – toho lze dosáhnout ve vztahu k vzdálenějším descendentům (nezletilým vnoučatům), neboť renunciace má zásadně účinky i vůči potomkům,⁸ není-li dohodnuto jinak.⁹

Obnovení renunциаčních smluv zůstává vítaným přínosem rekonfifikace, pojí se s ním ovšem řada dosud nezodpovězených otázek. Účelem tohoto příspěvku je analýza některých z nich (viz dále). Mezi ty nejzajímavější jsme zařadili zejména tyto: a) lze se zříci dědického práva ve vztahu ke konkrétní věci? b) mohou věřitelé zřeknuvšího se dědice namítat relativní neúčinnost renunциаce? c) jaké důsledky má zřeknutí se dědického práva ve prospěch jiné osoby?

1. Obecná východiska

Renunциаční smlouva představuje (vedle dědické smlouvy, smlouvy o zcizení dědictví a dědické dohody) smluvní prvek v dědickém právu a jako na smlouvu se na ni použijí ustanovení závazkového práva smluvního (viz též § 11 o. z.).¹⁰

⁵ O renunциаaci jako alternativě vydědění hovoří též WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien: Springer, 2010, s. 661.

⁶ Srov. již KRČMÁŘ, J. Příspěvky k výkladu reformovaného práva občanského. *Právník*. 1918, roč. 57, č. 2, s. 51; z rakouských autorů např. APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 457; z novějších českých pramenů FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 48.

⁷ Srov. HOLÍKOVÁ, L. Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem. *Ad Notam*. 2015, č. 3, s. 19.

⁸ Automatické vyloučení potomků z práva na povinný díl – bez ohledu na to, zda došlo k úplatné či bezúplatné renunциаaci – bývá zpochybňováno některými rakouskými autory (ZEMEN, H. Zu den Wirkungen des Erbverzichts auf die Nachkommen. *Juristische Blätter*. 1990, Nr. 8, s. 505 an.) – tato zpochybnění však mohou obstát (jak v Rakousku, tak u nás) toliko v rovině *de lege ferenda*, neboť text zákona i úmysl historického zákonodárce dle našeho mínění hovoří jasně – WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 665; rozhodnutí OGH ze dne 30. 1. 1990, sp. zn. 5 Ob 512/90.

⁹ Vzhledem k tomu, že se zříká jiná osoba (tj. nejde o právní jednání v zastoupení dané nezletilým potomky), není k takové renunциаční smlouvě zapotřebí souhlasu opatrovnického soudu ani druhého rodiče – výslovně např. ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI*. 6. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2016, s. 27; či WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 524; u nás již HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 63.

¹⁰ Srov. KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1560; či ŠEŠINA, M. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 43–44; či rozhodnutí OGH ze dne 8. 10. 2013, sp. zn. 3 Ob 165/13f, podle něhož není nutná současná přítomnost smluvních stran při uzavírání renunциаční smlouvy (pro naše poměry to znamená, že lze využít institutu pokračování v notářském zápisu) – v daném rozhodnutí bylo potvrzeno, že pro uzavírání renunциаční smlouvy platí pravidla o kontraktačním procesu.

V úvahu přichází jak její úplatná (onerózní), tak bezúplatná (lukrativní) varianta. Varianta úplatná¹¹ (zřeknutí se spojené s tzv. vybytím)¹² je podle našeho mínění smlouvou odvážnou. Odvážnost úplatné renunciační smlouvy spatřujeme v tom, že vzájemný poměr hodnot plnění smluvních stran závisí na budoucí nejisté události, kterou je pořadí, v jakém budou smluvní strany umírat; stejně nejistá je budoucí hodnota zůstavitelova jmění ke dni jeho smrti a od ní se odvíjející výše povinného dílu. S tím se pojí několik důsledků, zejména nemožnost využití institutů podstatné změny okolností a neúměrného zkrácení¹³ (jak plyne z § 2757 o. z.). Ke shodným závěrům dospěla i převažující část rakouské doktríny,¹⁴ jejíž poznatky ohledně renunciačních smluv jsou pro nás více než inspiřující, neboť pracuje s velmi podobnou dikcí rozhodného ustanovení (§ 551 ABGB), jakož i s velmi podobným *rationem legis*.¹⁵

Bezúplatnou renunciační smlouvu lze kvalifikovat jako právní jednání lukrativní, avšak nikoli jako darování (což se zrcadlí především v tom, že chybí *animus donandi*, respektive *causa donationis*, a dále že renunciaci nelze revokovat pro nevděk či nouzi renuncianta),^{16, 17} neboť při renunciaci nedochází k převodu žádného (natož vlastnického) práva.¹⁸

Rakouská doktrína¹⁹ i rozhodovací praxe²⁰ připouští rovněž takovou variantu renunciace, kterou bychom mohli označit jako vzájemné (reciproční) zřeknutí se dědického práva a která spočívá v tom, že se smluvní strany zřikají dědického práva po sobě navzájem.²¹

¹¹ O úplatné povaze renunciačních smluv byla v rakouské doktríně i judikatuře vedena rozsáhlá polemika, která se v zásadě ustálila na tom, že přinejmenším smlouvou o zřeknutí se práva na povinný díl lze kvalifikovat jako úplatnou [svou povahou jde o smlouvu směnnou, přičemž plnění zůstavitele spočívající ve vybytí je opětováno protiplněním v podobě zřeknutí se, které má povahu prominutí budoucího (podmíněného) dluhu]. Srov. např. rozhodnutí OGH ze dne 29. 10. 1992, sp. zn. 2 Ob 527/92; či rozhodnutí OGH ze dne 19. 1. 2010, sp. zn. 4 Ob 219/09y. Tyto závěry jsou přijímány i doktrínou – za všechny srov. WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 662–663, která přehledně shrnuje též judikatorní vývoj.

¹² Vybytí je pojmem vytvořeným ve středověku, kterým se rozumí poskytnutí určitého majetkového plnění (typicky peněz) namísto dědického podílu (či povinného dílu), k němuž docházelo především v případech, kdy určitý potomek odcházel z rodinného hospodářství. K tomuto pojmu a jeho zobecnění srov. např. HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 25 a zejména s. 63; či KNAPP, V. In: KNAPP, V. – LUBY, Š. – BLAŽKE, J. *Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek 3. (Dědické právo – Rodinné právo)*. Praha: Orbis, 1954, s. 21–22; nověji DVOŘÁK, J. In: DVOŘÁK, J. – ŠVESTKA, J. – ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné 4 – Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 38.

¹³ Srov. též rozhodnutí OGH ze dne 20. 3. 1936, sp. zn. 3 Ob 541/35 (citováno dle WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 663), které připustilo aplikovatelnost pravidel o lichvě na renunciační smlouvy.

¹⁴ Srov. ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht*, s. 25; APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 457; či WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 673. Opačně GSCHNITZER, F. *Erbrecht*. Wien: Springer Verlag, 1964, s. 44.

¹⁵ Srov. důvodovou zprávu k o. z., která (vedle ABGB) uvádí jako inspirační zdroje právní úpravy renunciačních smluv též právní úpravu švýcarskou a německou, a dále návrh občanského zákoníku z roku 1937 – viz ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607–608.

¹⁶ Srov. WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 673.

¹⁷ Máme ovšem za to, že není vyloučeno, aby si strany renunciační smlouvy ujednaly např. nevděk jako smluvní důvod pro odstoupení od renunciace, a to s ohledem na to, že zde připouštíme aplikaci pravidel o odstoupení od smlouvy (§ 11 o. z.).

¹⁸ Srov. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 526 (včetně autorů citovaných ibidem v pozn. pod čarou č. 15 a 16); či WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 662; či již VON ZEILLER, F. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie. Zweyter Band, Zweyte Abtheilung*. Wien – Triest: Geistingers Verlagshandlung, s. 16.

2. Vybrané otázky spojené s renunciačními smlouvami

2.1 První zastavení: zřeknutí se dědického práva s výhradou povinného dílu

Vedle varianty zřeknutí se dědického práva včetně práva na povinný díl, počítá zákonodárce výslovně též s renunciací pouhého práva na povinný díl. Je však možné zříci se též dědického práva při současném zachování práva na povinný díl? Odpověď na tuto otázku není v současné nauce zatím jednoznačná, i proto se nad ní pozastavíme.

První přístup takovou eventualitu připouští opíraje se o prevalenci dispozitivity platné úpravy.²² Proti tomu stojí přístup konzervativnější spatřující smysl renunciaci v posílení testovací autonomie zůstavitele, neboť jej zbaví nutnosti ohlížet se na povinný díl nepominutelných dědiců – možnost vyhradit si právo na povinný díl se dle těchto autorů této funkci přičítá.²³

Přikládáme se k prvnímu ze zmíněných přístupů, byť na základě trochu jiných argumentů. Domníváme se, že argument jednou z funkcí renunciaci není dosti přesvědčivý, nakolik přehlídá další funkce, jež plní zřeknutí se dědického práva, zejména ze strany jiných než nepominutelných dědiců; taková renunciaci nikterak nerozsvazuje zůstavitelovy ruce, přesto může být užitečná, a to především jako prevence sporů. Stejnou preventivní funkci ovšem může v jiném kontextu dědickoprávních poměrů plnit i zřeknutí se dědického práva s výhradou povinného dílu. Bylo by tak v rozporu se základními zásadami dědického práva (zejména s ochranou zůstavitelovy autonomie vůle), pokud bychom zůstaviteli takovou smluvní dispozici zapověděli.²⁴ Lze rovněž použít argumentu *a fortiori* (*a maiori ad minus*), tj. lze-li se zříci dědického práva jako takového (včetně práva na povinný díl) a je-li zároveň připouštěna možnost zříci se dědického práva (i práva na

¹⁹ WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664.

²⁰ Rozhodnutí OGH ze dne 4. 12. 1996, sp. zn. 7 Ob 2303/96v, v němž se OGH zabýval případem, kdy byla uzavřena smlouva o vzájemné renunciaci, přičemž OGH se zabýval toliko jejím výkladem, aniž by jakkoli zpochybnil přípustnost takové konstrukce (prejudiciálně tedy zodpověděl otázku její přípustnosti kladně).

²¹ U nás připouští obapolnou renunciaci MUZIKÁŘ, M. Zřeknutí se dědického práva. *Ad Notam*. 2014, č. 4, s. 8.

²² Srov. FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 49; či ŠEŠINA, M. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 42: „*Jelikož podle § 1 odst. 2 platí, že nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchýlně od zákona, lze mít za to, že tato možnost není vyloučena.*“ Je ovšem otázkou, zda je přílehlavé argumentovat ustanovením § 1 odst. 2 o. z., neboť renunciační smlouva je upravena v části třetí o absolutních majetkových právech, kde platí § 978 o. z., jenž vůči němu představuje *lex specialis*. Možnost výhrady povinného dílu připouštěl též ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 70.

²³ Srov. TALANDOVÁ, I. Několik úvah nad nepominutelným dědicem. *Soukromé právo*. 2019, roč. VII, č. 11, pozn. pod čarou č. 35: „*Zákon [...] nezmiňuje možnost jiné dohody smluvních stran, jak to činí v případě vztažení zřeknutí se na potomky dědice. Lze tedy mít za to, že si nelze sjednat zřeknutí se jen dědického podílu a ponechání si povinného dílu, když zřeknutí má zjevně být nástrojem umožňujícím zůstaviteli pořídit pro případ smrti bez omezení v podobě povinného dílu. Zachování povinného dílu navíc může zůstavitel dosáhnout svým pořízením pro případ smrti nebo dědic odmítnutím s výhradou povinného dílu.*“ Bez bližší argumentace uvádí tentýž závěr KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1559.

²⁴ Ke shodným závěrům dospívají i někteří rakouští autoři – srov. ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI*, s. 24; či WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664.

povinný díl) zčásti,²⁵ mělo by být (tím spíše) možné zříci se dědického práva s výhradou povinného dílu. V případě takové renunciace se totiž nejedná o nic jiného než o částečné zřeknutí se dědického práva.

Konečně lze konstatovat, že i kdybychom dovodili, že by zřeknutí se dědického práva s výhradou povinného dílu nemělo být přípustné, nelze ignorovat, že jde o konsensuální projev vůle smluvních stran a je zapotřebí aplikovat i pravidla o výkladu právních jednání, včetně premis, na nichž jsou tato pravidla postavena (v čele se zásadou *potius ut valeat actus quam pareat*, reflektovanou ustanovením § 574 o. z.).

Předně bychom tak mohli smlouvu označenou stranami jako zřeknutí se práva na dědický podíl s výhradou práva na povinný díl posoudit podle jejího obsahu (§ 555 o. z.) jako dědickou smlouvu, kterou se nepominutelný dědic povolává za dědice dědického podílu o velikosti povinného dílu (případně odkazovníka ohledně povinného dílu). Eventuálně bychom mohli v duchu § 575 o. z. uvažovat též o konverzi renunciační smlouvy na smlouvu dědickou.

2.2 Druhé zastavení:

Lze se dovolat relativní neúčinnosti renunciační smlouvy?

Případná relativní neúčinnost renunciační smlouvy zůstává velmi diskutovanou otázkou. Stávající doktrinární názory lze *cum grano salis* rozdělit do tří skupin. Prvá skupina autorů tvrdí, že relativní neúčinnost u renunciačních smluv nepřichází v úvahu, neboť renunciace není majetkovým převodem.^{26, 27} To je sice pravda, avšak konstrukce relativní neúčinnosti nutně majetkový přesun nevyžaduje, když její obecný objektivní předpoklad spočívá v právním jednání dlužníka zkracujícím (třeba i v budoucnu) věřitele (§ 589 odst. 1 o. z.).²⁸

Skutková podstata relativní neúčinnosti může být naplněna např. neuplatněním práva na povinný díl (respektive dříve nevznesením námitky relativní neplatnosti závěti pro opomenutí práv nepominutelného dědice)²⁹ či uzavřením dohody o rozdělení pozůstatosti, na jejímž základě zadlužený dědic nenabude ničeho³⁰ – v žádném z těchto případů

²⁵ Tuto možnost připouštějí, jak čeští (a to včetně těch, podle nichž je renunciace dědického práva s výhradou povinného dílu zapovězena – KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1559), tak rakouští autoři (WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664), a výslovně též rakouská judikatura (rozhodnutí OGH ze dne 5. 12. 1973, sp. zn. 1 Ob 201/73).

²⁶ Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 69; či SVOBODA, J. – KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*, s. 45; či MUZIKÁŘ, M. *Zřeknutí se dědického práva*, s. 7.

²⁷ I důvodová zpráva uvádí, že relativní neúčinnost renunciace není možná, neboť zůstavitel nenabývá účinností renunciační smlouvy žádné obohacení a potenciální dědic se žádného majetku nezbavuje, neboť jeho dědické právo v době uzavření smlouvy ještě neexistuje – ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 609.

²⁸ Shodně BEZOUŠKA, P. *Komentář k § 589 [Lze odporovat smlouvě, kterou se dlužník zřiká dědického práva?]*. In: BEZOUŠKA, P. – HAVEL, B. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář*. Wolters Kluwer – ASPI [online]. [cit. 2021-03-12], který výstižně uvádí, že ke zkrácení „může dojít rozličnými způsoby, které nespočívají pouze v přímém snižování aktiv dlužníka“.

²⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2017, sp. zn. 29 I Cdo 78/2015-I: „Opomenutí neopomenutelného dědice dovolat se relativní neplatnosti závěti (dále jen „opomenutí“) je nepochybně právním úkonem a jako takové je (obecně vzato) způsobilým předmětem odpůrcí žaloby [...]“.

³⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4369/2010, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 103/2012 civ.

přítom k majetkovému přesunu nedochází. Domníváme se proto, že tyto argumenty nejsou přílehlavé a že *renunciaci zásadně odporovat lze*.

Tím se dostáváme k autorům,³¹ kteří hájí stanovisko, že renunciační smlouva je odporovatelná v zásadě vždy za předpokladu, že není uzavřena za adekvátní úplatu a že renunciant má věřitele, kterým se nedaří uspokojit se z jeho majetku. Ovšem tento postoj nedostatečně reflektuje zůstavitelovu testovací autonomii, popřípadě ji zásadní měrou deformuje.³² Zůstavitelova autonomie rovněž nezbytně vstupuje do axiologické úvahy a je třeba ji se zájmem na ochraně renunciantových věřitelů poměřovat. Výsledek této úvahy přitom značnou měrou determinuje sám zákonodárce, když zakotvil skutkovou podstatu vydědění pro marnotratnost (§ 1647 o. z.). Tím totiž vyjádřil svůj zřejmý hodnotový příklon, když upřednostnil rodinnou solidaritu a zachování majetku v rodině před ochranou věřitelů jednoho z (nepominutelných) dědiců. Renunciaci tak podle nás lze odporovat ovšem *toliko za splnění určitých předpokladů*.

Ony předpoklady vycházejí ze shora uvedeného a spočívají v tom, že zůstavitel sám mohl výši jmění nabyvaného zadluženým (nepominutelným) dědicem ovlivnit (respektive určit) svým pořízením pro případ smrti. Z toho důvodu se domníváme, že nelze zasahovat do zůstavitelovy autonomie pouze proto, že má některý z dědiců věřitele. Odporovat renunciační smlouvě je proto možné pouze za předpokladu, že sám zůstavitel nemohl svým jednostranným projevem vůle odepřít zadluženému dědici určitý podíl na svém jmění. Z toho plyne, že se *nelze domáhat relativní neúčinnosti zřeknutí se dědického práva, které učinil jiný než nepominutelný dědic*.³³ Naopak odporovat zásadně *lze zřeknutí se práva na povinný díl, ledaže byl u zřeknuvšího se nepominutelného dědice naplněn důvod vydědění*.³⁴

Existuje-li u určitého nepominutelného dědice důvod vydědění, může zůstavitel pořídit pro případ své smrti bez ohledu na tohoto nepominutelného dědice. Rozhodnutí, zda se uchýlí k výslovnému vydědění či zda jej toliko opomene, aniž by se o něm zmínil, je na zůstaviteli, a má důsledky zásadně pouze v otázkách důkazního břemene.³⁵ Obdobně lze argumentovat též ohledně renunciací – může-li zůstavitel nepominutelného dědice (jednostranně) vydědit, může se s ním též dohodnout, že tento nenabude své právo na povinný díl, a renunciaci lze proto využít jako určitou alternativu vydědění. Jinými slovy, renunciací povinného dílu v sobě může obsahovat i vůli zůstavitele směřující k vydědění (přínejmenším k vydědění mlčky a po právu).³⁶

³¹ Tato skupina je patrně nejméně početná. Jejimi zástupci jsou FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 50–51; a patrně též KOVÁŘOVÁ, D. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2015, s. 41–42.

³² Srov. BEZOUŠKA, P. Komentář k § 589 [Lze odporovat smlouvě, kterou se dlužník zříká dědického práva?]. In: BEZOUŠKA, P. – HAVEL, B. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář*, který přílehlavě uvádí, že zabránění delaci může zůstavitel dosáhnout i jednostranným právním jednáním – ať již povoláním jiných osob než onoho dlužníka, či tzv. negativní závětí dle § 1649 odst. 2 o. z.

³³ Srov. ibidem: „Uzavře-li zůstavitel se svou manželkou smlouvu o zřeknutí se dědického práva, má to v zásadě stejný účinek, jako když zůstavitel prohlásí, že manželka nenabude pozůstalosti.“

³⁴ Ibídem – Renunciací práva na povinný díl totiž nepředstavuje zrušení delace, leč přímo zánik budoucího práva zaručeného zákonem. Takovým důvodem vydědění může být i marnotratnost, přičemž v takovém případě musí jít o zřeknutí se práva na povinný díl ve prospěch renunciantových potomků – srov. KOZIOL, H. Gläubigeranfechtung bei Unterlassung der Geltendmachung des Pflichtteils und bei Erbverzicht. *Juristische Blätter*. 1974, Nr. 4, s. 407.

³⁵ Pomíne-li eventualitu, že jde o potomka, o němž zůstavitel nevěděl.

³⁶ Z hlediska důkazního by však pochopitelně bylo vhodnější, pokud by strany v renunciační smlouvě uvedly, že ji uzavírají s ohledem na existenci důvodu vydědění, kterou renunciant uznává a v čem konkrétně důvod vydědění spatřují.

Oproti tomu, pakliže důvod vydědění naplněn není, vypadává testovací autonomie z úvahy, neboť zůstavitel nemůže nepominutelnému dědici právo na povinný díl libovolně (tj. bez zákonného důvodu) odejmout. V důsledku nenabytí majetkového práva (na povinný díl), jež by dlužník – nebýt renunčiací – nabyl, tak skutečně může dojít ke zkrácení věřitele.³⁷ Věřitel, jenž je takto zkrácen, se proto v těchto případech může s úspěchem domáhat relativní neúčinnosti smlouvy o zřeknutí se práva na povinný díl. Tento přístup se prosadil též v rakouských doktrinárních³⁸ i judikatorních³⁹ diskusích.

Zřeknutí se práva na povinný díl přitom nelze odporovat ihned po jeho učinění, nýbrž až po zůstavitelově smrti,⁴⁰ neboť do té doby absentuje příčinná souvislost mezi renunčiací a zkrácením dědicova věřitele (k tomu může dojít až za předpokladu, že renunčiant přežije zůstavitele).

2.3 Třetí zastavení:

Lze se zřici dědického práva ve vztahu ke konkrétní věci?

Citovaná literatura připouští možnost zřici se dědického práva ze všech, anebo jen z některých dědických titulů (např. toliko ze zákona).⁴¹ Výše jsme dále konstatovali, že je možné zřici se dědického práva zčásti.⁴² Vzniká tak zajímavá otázka, zda musí být tato část určena zlomkem či procentem, anebo je možné ji vymezit i skrze konkrétní věc.

Zákon charakterizuje dědické právo jako právo dědice na pozůstalost, nebo na poměrný podíl z ní (§ 1475 odst. 1 o. z.). Dědický podíl vymezuje doktrína jako kvantifikaci práva jednotlivých dědiců na celé pozůstalosti.⁴³ Je otázkou, jak lze takovou kvantifikaci provést, neboť o. z. – na rozdíl od obou předchozích kodexů (§ 511 zák. č. 141/1950 Sb., a § 477 odst. 1 zák. č. 40/1964 Sb.) – výslovně nepřipouští určení dědického podílu skrze konkrétní věc (tzv. reálný dědický podíl). Nedomníváme se ovšem, že by tím zákonodárce hodlal zapovědět možnost určení dědického podílu povoláním určité osoby za dědice ve vztahu ke konkrétní věci (*ex re certa*). Naopak – z některých zákonných ustanovení plyne, že

³⁷ Shodně BEZOUŠKA, P. Komentář k § 589 [Lze odporovat smlouvě, kterou se dlužník zřiká dědického práva?]. In: BEZOUŠKA, P. – HAVEL, B. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář*.

³⁸ Srov. GSCHITZER, F. *Erbrecht*, s. 45; ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI.*, s. 26; WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 674; či APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 458, podle nějž nelze z důvodů ochrany zůstavitelovy testovací autonomie odporovat zřeknutí se samotného dědického práva, ovšem lze odporovat renunčiaci povinného dílu, ledaže zůstavitel sám mohl nepominutelného dědice z dědění vyloučit (typicky vyděděním).

³⁹ Srov. profilující rozhodnutí OGH ze dne 23. 2. 1995, sp. zn. 2 Ob 505/95.

⁴⁰ K tomuto závěru dospívá např. KOZIOL, H. *Gläubigeranfechtung bei Unterlassung der Geltendmachung des Pflichtteils und bei Erbverzicht*, s. 404.

⁴¹ Srov. KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1559; ŠEŠINA, M. In: ŠVESTKA, J. – DVORÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 40–41; či MUZIKÁŘ, M. *Zřeknutí se dědického práva*, s. 8. V Rakousku např. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. a kol. *ABGB Taschenkommentar*. 2. Auflage. Wien: LexisNexis, 2013, s. 436.

⁴² Shodně míní např. FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. Komentář, s. 49; ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*. Praha: Leges, 2019, s. 132; či převažující část rakouské doktríny – WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664.

⁴³ ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*, s. 15.

zákonodárce s takovou eventualitou počítá – srov. § 1500 odst. 2 druhá věta,⁴⁴ či § 1694 odst. 2 o. z., který hovoří o přidělování jednotlivých věcí dědicům.^{45, 46} Koneckonců ani ABGB s reálným dědickým podílem výslovně nepočítal, přesto s ním tehdejší literatura pracovala.⁴⁷

Jsme toho mínění, že je-li možné povolat určitou osobu za dědice *ex re certa* pozitivně (tj. říci, že určitou věc má zdědit určitá osoba), mělo by jít zásadně učinit totéž i negativně (pak se v případě absence jiného pořízení jedná o přednostní odkaz ve prospěch zákonných dědiců, což zřetelně vyplývá z § 1594 odst. 1 o. z. *in fine*). Navíc poměr jakékoli konkrétní věci vůči pozůstalostnímu celku lze vždy převést na dědický podíl v podobě zlomku či procenta.

Vzhledem k tomu, že lze určit dědický podíl konkrétní věci, přikláníme se k většinovému názoru, podle něhož *je možné i zřeknutí se dědického práva ve vztahu ke konkrétní věci*.^{48, 49} Zřeknutí se *ex re certa* připouští též důvodová zpráva k o. z.⁵⁰ Jinou otázkou je, zda institut renunce *ex re certa* vůbec potřebujeme a zda může být užitečný, neboť velmi podobných účinků (tj. že si určitá osoba nebude moci činit nárok na konkrétní věc) lze dosáhnout i prostřednictvím dědické smlouvy ve prospěch třetí osoby či prostřednictvím závěti (v případě, že onu konkrétní věc nemá nabýt nepominutelný dědic, případně v kombinaci se zřeknutím se práva na povinný díl).

Zbývá tak vypořádat se s poslední námitkou, již lze v současné literatuře dohledat. Jde o možné důsledky plynoucí ze zneužití této eventuality spočívající v tom, že se jediný zákonný dědic zůstavitele zřekne dědického práva ke konkrétní věci, s jejímž vlastněním by se pojila nutnost vynaložení rozsáhlých nákladů (mohlo by jít např. o vrak starého automobilu či rozpadající se stavbu nacházející se na nezajímavém pozemku).⁵¹ Takové renunce by mohly v konečném důsledku vést k tomu, že by si potenciální dědicové toliko

⁴⁴ Viz § 1550 (2) o. z.: „*Je-li povoláno několik dědiců tak, že jsou všem určeny podíly, ale pozůstalost není vyčerpána, mají právo na zbylou část pozůstalosti zákonní dědicové. Toto právo zákonní dědicové nemají, zůstavil-li zůstavitel povoláním dědicům zřejmě celou pozůstalost, byť i při výčtu podílů nebo věcí něco přehlédl.*“

⁴⁵ Srov. ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*, s. 16.

⁴⁶ Přípustnost dědické instituce *ex re certa* plyne i z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1843/2016 (R 106/2018 civ.): „*Za situace, kdy zůstavitel povolal rovným dílem více závětních dědiců k určitému podílu z pozůstalosti (určenému konkrétní věcí nebo procentem či zlomkem), nastává přirůstání uvolněného dědického podílu dědice, který nedědí (§ 1504 o. z.), k podílům ostatních spoludědiců; uvolněný podíl tudíž nepřipadne zákonným dědicům.*“

⁴⁷ Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému zákoníku občanskému. Díl třetí*, s. 80, kde se hovoří o „reálním dílu“ jako o pendantu „dílu ideálního“.

⁴⁸ Zřeknutí se dědického práva *ex re certa* připouští např. KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1559; FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 49; MUZIKÁŘ, M. *Zřeknutí se dědického práva*, s. 8; ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*, s. 16–17; 132. Renunce *ex re certa* připouštěla i prvorepubliková civilistika – ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému zákoníku občanskému. Díl třetí*, s. 69.

⁴⁹ V Rakousku zřeknutí se dědického práva ke konkrétní věci (kupříkladu k závodu) připouštějí ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI.*, s. 25; APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 457. Podobné názory lze nalézt též v Německu – srov. ROGLMAIER, J. *Der Pflichtteil: Die Rechte der Enterbten*. München: C. H. Beck, 2013, s. 71.

⁵⁰ Viz ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 609.

⁵¹ Srov. HOLÍKOVÁ, L. *Možnosti dispozice dědiců s dědickým právem*, s. 20, pozn. pod čarou č. 4; či MUZIKÁŘ, M. *Zřeknutí se dědického práva*, s. 8–9.

vybírali pro sebe lukrativní věci a náklady spojené s neatraktivními majetkovými kusy by byly přenášeny na stát v pozici odúmrtního nabyvatele. Při extrémním výkladu (*reductio ad absurdum*) by přípustnost zřeknutí se dědického práva ke konkrétní věci mohla vést též k úvaze o možnosti zřeknutí se dědického práva ve vztahu k určitým dluhům.

Než učiníme závěr, je třeba si uvědomit, že týchž důsledků může docílit (respektive se o to pokusit) i sám zůstavitel svým jednostranným projevem vůle – např. povoláním určité osoby za dědice celého majetku s výjimkou onoho neatraktivního majetkového kusu (tuto možnost upravuje § 1594 odst. 1 o. z. *in fine* jako zřízení odkazu ve prospěch zákonných dědiců). Dále nesmíme zapomínat na existenci základních zásad soukromého práva – shora popsané problematické případy totiž eventualitě zřeknutí se dědického práva ke konkrétní věci nebrání, neboť si s nimi právo umí poradit, a to přes jejich posouzení jako zjevné zneužití práva, jež nepožívá právní ochrany (§ 8 o. z.). Takové zneužívající renunciační smlouvy bychom mohli označit za absolutně neplatné pro zjevný rozpor s dobrými mravy, potažmo pro rozpor se zákonem spolu se zjevným narušením veřejného pořádku.⁵²

Pokud bychom při dogmatickém pojmání zásady univerzální sukcese⁵³ dospěli k tomu, že zřeknutí se dědického práva ke konkrétní věci je nepřípustné, opět nelze zapomínat na preferenci platnosti právních jednání před jejich neplatností a museli bychom zvažovat konverzi ve smyslu § 575 o. z.⁵⁴

2.4 Čtvrté zastavení:

Co obnáší renunziace ve prospěch určité osoby?

Nejasnosti v nauce panují rovněž ohledně toho, jaké jsou důsledky zřeknutí se dědického práva ve prospěch jiné osoby. Vede taková renunziace ke zvětšení dědického podílu osoby, v jejíž prospěch k renunziaci dochází, na úkor ostatních dědiců?⁵⁵

Zastáváme stanovisko, že *zřeknutí se dědického práva ve prospěch určité osoby neznamená zvětšení dědického podílu této osoby na úkor ostatních dědiců*,⁵⁶ neboť v opačném případě bychom popřeli *numerus clausus* dědických titulů (zakotvený v § 1476 o. z.). Renunziace ve prospěch určité osoby totiž sama o sobě neznamená nic víc než dědickou „nekonkurenci“⁵⁷; tedy odpadnutí jednoho z dědiců, a není-li ujednáno jinak, taktéž podmínku účinnosti renunciační smlouvy spočívající v tom, že se osoba, v jejíž prospěch se

⁵² K významu slova „zjevné“ v kontextu § 8 či 588 o. z. srov. rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. 31 Cdo 36/2020.

⁵³ Srov. BEZOUŠKA, P. Komentář k § 1484 [Lze se zříci dědického práva k určité věci?]. In: BEZOUŠKA, P. – HAVEL, B. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář*, který vychází z opačné premisy než my a většina tuzemských autorů, a sice že není možné povolání k dědění ohledně reálné části pozůstalosti (*institutio ex re certa*).

⁵⁴ Jak míní BEZOUŠKA, P. In: *Ibidem*: „Není však vyloučeno, aby došlo ke konverzi dohody o zřeknutí se dědického práva k určité věci na dohodu o zřeknutí se poměrné části dědického práva [...]. K určení poměrné části bude směrodatná hodnota této jednotlivé věci k hodnotě celé pozůstalosti.“

⁵⁵ Ke zvětšení dědického podílu dochází např. podle Šešiny, jenž vnímá renunciační smlouvu jako smlouvu ve prospěch třetí osoby – viz ŠEŠINA, M. In: ŠVESTKA, J. – DVORÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 43. Opačný názor, tj. že smlouva o zřeknutí se dědického práva ve prospěch jiného není smlouvou ve prospěch třetí osoby, u nás zastával např. HOLUB, R. *Komentář k občanskému zákoníku: právo dědické*, s. 64.

⁵⁶ Shodně a výslovně např. GSCHITZER, F. *Erbrecht*, s. 45.

⁵⁷ Shodně SVOBODA, J. – KLIČKA, O., s. 48; či KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1560. Zmíněná nekonkurence se projevuje tak, že osobě, v jejíž prospěch se renunciant zřekl, odpadá jeden z potenciálních spoludědiců, což má za následek zvýšení jejího dědického podílu (nikoli však povinného dílu, jak plyne z § 1645 o. z.). Průvodním jevem takové nekonkurence je též zvýšení dědických podílů případných dalších dědiců.

renunciant zřekl, stane dědicem. K tomu, aby došlo ke zvětšení dědického podílu osoby, v jejíž prospěch je zřeknutí činěno, bez současného zvětšení dědických podílů zbylých dědiců, by musela přistoupit další zůstavitelova dispozice, ať již v podobě testamentu či dědické smlouvy. V případě intestátní dědické posloupnosti vede zřeknutí se dědického práva ve prospěch určité osoby ke zvětšení dědického podílu pouze u této osoby toliko jako nepřímý důsledek – tedy v případech, kdy daná osoba dědí jako jediný dědic, popřípadě když se dědí ve druhé dědické třídě, v níž vedle dané osoby zbyde jen manžel či registrovaný partner).⁵⁸ Renunciace ve prospěch určité osoby tedy neznamená, že by se ten, v jehož prospěch k ní dochází, stával dědicem – k tomu je nutně zapotřebí existence některého z dědických titulů.⁵⁹

Dikce zákonné úpravy,⁶⁰ která obsahuje spojení „má se za to“, poukazuje na dispozitivní povahu předmětného pravidla.⁶¹ Nabízí se otázka, proč by se někdo zřikal dědického práva ve prospěch určité osoby za současného vyloučení podmínky („stane-li se dědicem“) obsažené v zákoně. Mohlo by se zdát, že při takovém vyloučení neexistuje žádný rozdíl mezi prostým zřeknutím se a zřeknutím se ve prospěch jiné osoby. Rozdíl však existuje, byť nepatrný, přičemž tkví v tom, že renunciace ve prospěch jiné osoby, která nemá povahu podmínky, obsahuje navíc oproti klasické renunciaci vyslovení pohnutky.⁶²

2.5 Páté zastavení:

Může být zůstavitel při uzavírání renunciační smlouvy zastoupen?

Tato otázka se *prima facie* nemusí jevit – s ohledem na dosud publikované závěry – jako sporná, jelikož žádný z českých autorů dosud nevyslovil pochybnost ohledně možnosti stran renunciační smlouvy nechat se zastoupit.⁶³ Nicméně podíváme-li se do rakouské doktríny, zjistíme, že tato otázka nemusí být tak jednoduchá, jak se na první pohled zdá.

Pod dojmem rakouské civilistiky se zaměříme v první řadě na eventualitu smluvního zastoupení.

⁵⁸ Pro úplnost dodáváme, že podobný mechanismus může zafungovat i v páté dědické třídě, nelze však příliš předpokládat, že by potenciální dědici z pátých dědických tříd uzavírali renunciační smlouvy – vyloučeno to ovšem není.

⁵⁹ K tomu, že renunciace ve prospěch určité osoby není dědickým titulem osoby, v jejíž prospěch k ní dochází, srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkomentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 457; či WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 525; případně WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 665–666. Že se nejedná o smlouvu ve prospěch třetího, uvádí výslovně např. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 437.

⁶⁰ „Zřekl-li se někdo dědického práva ve prospěch jiné osoby, má se za to, že zřeknutí platí, jen stane-li se tato osoba dědicem.“

⁶¹ K tomu, že výraz „má se za to“ může znamenat zdůraznění dispozitivnosti srov. např. MELZER, F. – TÉGL, P. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek 1*. Praha: Leges, 2013, s. 66.

⁶² K tomu výstižně MAYR-HARTING, R. *Soustava občanského práva, Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927, s. 15: „Stalo-li se zřeknutí ve prospěch osoby třetí, jest otázkou výkladu, zda dodatek tento je pohnutkou nebo podmínkou zřeknutí.“ (Srov. též GSCHNITZER, F. *Erbrecht*, s. 54).

⁶³ Srov. FIALA, R. – BEEROVÁ, K. In: FIALA, R. – DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. Komentář, s. 49; KITTEL, D. In: PETROV, J. – VÝTISK, M. – BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1560; či ŠEŠINA, M. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 41: „Občanský zákoník nestanoví nic o tom, že [renunciační] smlouva může být uzavřena jen osobním jednáním (§ 1584 odst. 2). Není tedy vyloučeno ani zastoupení na základě plné moci, v daném případě by mělo jít o plnou moc, kterou zmocnitel udělí zmocněnci výlučně k tomuto právnímu jednání.“

Zatímco (smluvní) zastoupení renuncianta bývá přijímáno bez výhrad,⁶⁴ otázka možného zastoupení zůstavitele je sporná.^{65, 66} Drtivá většina projevů poslední vůle zůstavitele má totiž (jak u nás, tak v Rakousku) povahu tzv. vysoce osobních právních jednání⁶⁷ (*höchstpersönliche Rechtsgeschäfte*). Formální metody interpretace (jazykový výklad) sice naznačují, že zůstavitel zastoupen být může, neboť to zákon výslovně nezakazuje, avšak výsledky tohoto výkladu je třeba v případě absence jednoznačného (nerozporného) úmyslu historického zákonodárce podrobit zpětné zkoušce přípustnosti dotváření práva (*Gegenprobe*),⁶⁸ jež spočívá (zejména) v užití teleologických argumentů – v našem kontextu zejména argumentů axiologických.

Mohlo by se zdát, že zůstavitel renunciací nic neztrácí, a proto zvýšené pozornosti není třeba, ovšem tak tomu nutně nemusí být. Účinky zřeknutí se dědického práva totiž můžeme přirovnat k účinkům tzv. negativní závěti. Jak negativní závěť, tak zřeknutí se dědického práva totiž vedou k tomu, že určitá osoba nedědí, tj. modifikují okruh dědiců. Zatímco v případě negativní závěti zastoupení nepřipadá v úvahu, u zřeknutí se dědického práva by (čistě na základě jazykového výkladu) mělo být zastoupení přípustné. V čem se však liší renunciační smlouva od negativní závěti, abychom odůvodnili tuto odlišnost? Nevede závěr o přípustnosti zastoupení zůstavitele při uzavření renunciační smlouvy k vnitřním rozporům v právním řádu?

Domníváme se, že i zde je zapotřebí rozlišovat mezi smlouvou o zřeknutí se samotného práva na povinný díl a smlouvou o zřeknutí se dědického práva. Renunciace povinného dílu totiž sama o sobě okruh dědiců nemění⁶⁹ a k tomu, aby založila důsledky, je zapotřebí další zůstavitelovy dispozice (v podobě pořízení pro případ smrti) – která již vykazuje čistě osobní povahu, a proto by (smluvnímu) zastoupení v případě zřeknutí se práva na povinný díl nemělo stát nic v cestě.

⁶⁴ Srov. FISCHER-CZERMAK, C. – PIERER, J. In: FENYVES, A. – KERSCHER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*. Wien: Verlag Österreich, 2017, s. 22; či WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 667, včetně autorů, na něž je odkazováno tamtéž v pozn. pod čarou č. 58.

⁶⁵ Možnost zastoupení zůstavitele připouští např. ECCHER, B. In: SCHWIMANN, M. a kol. *ABGB Taschenkommentar*, s. 436; či APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 456. OGH se k této problematice vyjádřil toliko ojedinele, a to v rozhodnutí ze dne 20. 3. 1936, sp. zn. 3 Ob 541/35, přičemž možnost zastoupení připustil.

⁶⁶ Nepřípustnost zastoupení hájí KRALIK, W. *Erbrecht*. Wien: Manz, 1983, s. 90; WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 667; či FISCHER-CZERMAK, C. – PIERER, J. In: FENYVES, A. – KERSCHER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*, s. 23.

⁶⁷ K vysoce osobní povaze dědické smlouvy srov. ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*, s. 649. Z rakouských pramenů srov. např. FISCHER-CZERMAK, C. – PIERER, J. In: FENYVES, A. – KERSCHER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*, s. 22; s. 26.

⁶⁸ Blíže k tzv. zpětné zkoušce či kontrole pravosti (*Gegenprobe* či *Echtheitskontrolle*) srov. BYDLINSKY, F. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. Wien: FOWI–Arbeitspapiere Nr. 95, Brünnner Vorträge Nr. 1., 2003, s. 16–17; u nás se jí věnuje MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 105: „Jazykový výkladem nesporný výsledek je vždy nutno prověřit v tom směru, zda se v důsledku rozporu s principy, systémem či povahou věci neprotiví ideji práva, což by mohlo vyžadovat užití analogie či teleologické redukce.“

⁶⁹ Samotná renunciace povinného dílu nevylučuje zřeknuvšího se (nepominutelného) dědice z dědění. Tak je tomu pouze v případě renunciaci jak dědického práva, tak práva na povinný díl. Pokud se ovšem renunciant zřekne jen práva na povinný díl a zůstavitel dále pro případ smrti nepořídí (např. proto, že to nestihne), bude renunciant jako potomek dědit v 1. dědické třídě. Stejně tak může zůstavitel povolovat renuncianta práva na povinný díl za dědice určitého majetku, ohledně něž si není jist, zda dosáhne výše povinného dílu (eventuálně může takový renunciant dědit jako náhradník, a to případně i veškeré zůstavitelovo jmění).

Ovšem v případě renunziace dědického práva již k ovlivnění okruhu dědiců dochází. Renunziace stejně jako negativní závěť dle § 1649 odst. 2 o. z. zasahuje do okruhu dědiců tak, že z něj vylučuje určitou osobu.^{70, 71} Všechny dispozice, jimiž zůstavitel určuje, kdo bude jeho dědicem (až již pozitivně, či negativně), přitom vykazují vysoce osobní povahu, a je při nich proto vyloučeno zastoupení. Proto se nabízí i zde analogická aplikace požadavku osobního jednání plynoucího z § 1494 odst. 1 o. z., respektive z § 1584 odst. 2 o. z.⁷²

Na druhou stranu uznáváme, že k dotváření práva je – vzhledem k riziku narušení právní jistoty – potřeba přistupovat zdrženlivě, a proto necháváme tuto otázku částečně otevřenou. Zaznívá také argument, jenž by mohl odůvodnit odchýlný přístup ke smlouvě o zřeknutí se dědického práva a negativní závěti. Vyloučením z dědické posloupnosti v důsledku renunziace totiž může být dotčen zejména renunciant, který sám musí ovšem smlouvu podepsat. Tento argument ovšem ztrácí na síle, pokud si uvědomíme, že (také) renunciant může být zastoupen. Zároveň pořád platí, že důvodem vysoce *osobní povahy* právních jednání pro případ smrti je v první řadě ochrana zůstavitelovy autonomie (tedy nikoli ochrana případné druhé smluvní strany či dědiců).

Máme-li se přiklonit k jedné z alternativ, preferujeme ze shora uvedených důvodů tu, *podle níž zastoupení zůstavitele při uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva přípustné není*.⁷³ Účel vysoce osobní povahy, který spočívá v ochraně pravé a svobodné vůle zůstavitele, totiž podle nás dopadá na smlouvu o zřeknutí se dědického práva stejně jako na jiné projevy poslední vůle zůstavitele, včetně negativní závěti.⁷⁴ Opačný závěr by vedl k vnitřní rozpornosti právního řádu.

Na závěr této úvahy dodejme, že ve vztahu k zastoupení zákonným zástupcem či opatrovníkem platí shora uvedené tím spíše, neboť v takových případech by mohl být modifikován okruh dědiců, třebaže zůstavitel sám vůbec nemá pořizovací způsobilost – taková eroze pravidel o pořizovací způsobilosti podle našeho mínění nemůže obstát, byť bychom v takovém případě podle všeho vyžadovali též souhlas opatrovnického soudu (§ 898 o. z.).⁷⁵

⁷⁰ Srov. WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 667; či FISCHER-CZERMAK, C. – PIERER, J. In: FENYVES, A. – KERSCHER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*, s. 23 (naposledy zmínění autoři dokonce přirovnávají renunziaci povinného dílu k vydědění).

⁷¹ Přirovnání k negativní závěti používá i KRČMÁŘ, J. *Příspěvky k výkladu reformovaného práva občanského*, s. 50.

⁷² Ve vztahu k výkladu formální náležitosti srov. ibidem: „*Spatřujeme-li poslední pořízení v exheredaci, můžeme spatřovatí poslední pořízení, speciálně smlouvu dědickou, ve smlouvě renunziaci. Je-li tomu tak, bude vyhledávat při této smlouvě náležitosti § 56. a 67. not. ř.*“

⁷³ Srov. též argumenty důvodové zprávy k požadavku formy veřejné listiny, které lze přiměřeně použít též ve vztahu k vysoce osobní povaze renunziaci smlouvy – ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*, s. 608: „*Požadavek formy veřejné listiny pro smlouvu o zřeknutí se dědictví je plně odůvodněn právní konvencí kladoucí důraz na preventivní a ochranný význam, který naplnění této formy sleduje. Jde přece jen o úpravu významných majetkových záležitostí mezi nejbližšími příbuznými do budoucna, kdy nezřídka dochází k napětí, emocím a ovlivňování [...] Proto je namístě, aby při uzavírání smlouvy spolupůsobilá neutrální osoba oprávněná veřejnou listinu vyhotovit. Na ní bude přispět k tomu, aby si strany – a zejména čekatel dědického práva, který se jej vzdává do budoucna – silněji uvědomily význam, závažnost a důsledky svého právního jednání.*“

⁷⁴ Shodně FISCHER-CZERMAK, C. – PIERER, J. In: FENYVES, A. – KERSCHER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar §§ 552–646 ABGB*, s. 23.

⁷⁵ Ibídem. Srov. však též BINDER, J. *Bürgerliches Recht. Erbrecht*, s. 79, podle nějž taková možnost – tj. *de facto* zrušení testamentární instituce, které nemůže učinit již k testování nezpůsobilý zůstavitel – může být vnímána naopak jako žádoucí.

2.6 Šesté zastavení:

Co se stane, pokud zůstavitel po uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva pořídí závěť (či kodícil) ve prospěch renuncianta?

Poslední otázka, kterou se budeme blíže zabývat, souvisí s mírou závaznosti smlouvy o zřeknutí se dědického práva.⁷⁶ Literatura se shoduje na tom, že zřeknutí se dědického práva nebrání tomu, aby se renunciant stal odkazovníkem.^{77, 78} Může však být renunciant povolán za dědice závěti pořízenou po uzavření renunciační smlouvy?

Chceme-li na tuto otázku odpovědět kladně, vyvstávají pochybnosti, zda bychom takovým výkladem nepopírali smluvní (konsensuální) podstatu renunciaci. Výklad, podle něhož by zůstavitel mohl svou následnou závětí účinky renunciaci zrušit, by dle našeho mínění byl v rozporu se zásadou *pacta sunt servanda*. Mnozí renuncianti by tak svým zřeknutím nemohli dosáhnout zamýšlených cílů renunciaci, mezi něž může patřit i vyhnutí se povinnosti vyjádřit se k ne-/odmítnutí dědického práva, jakož i zpřetrhání jakýchkoli vazeb na zůstavitele (viz též úvod tohoto příspěvku). Takový výklad by zároveň znamenal, že by – co se týká účinků – nebylo žádného rozdílu mezi (dvoustrannou) renunciační smlouvou a (jednostrannou) negativní závětí.

Všechny předložené argumenty proto svědčí ve prospěch závěru, že *renunciace vylučuje možnost povolání za dědice závětí a de facto má podobné účinky jako dědická nehodnost*⁷⁹ – s tím rozdílem, že ji nelze zrušit pouhým jednostranným projevem vůle (výslovným prominutím), nýbrž dvoustrannou dohodou (tj. dohodou o zrušení renunciaci).

Pro úplnost musíme uvést, že z rakouské judikatury se podávají opačné závěry,⁸⁰ přičemž rakouská doktrína uvedené judikatorní závěry většinou – nikoli však bezvýhradně – akceptuje.^{81, 82} Podle OGH platí, že v důsledku následné závětní dispozice zásadně dochází

⁷⁶ Tedy nikoli smlouvy o zřeknutí se práva na povinný díl, neboť tam je odpověď jednoznačná, a sice taková, že osoba, která se zřekne samotného práva na povinný díl, může být povolána za dědice, neboť renunciaci samotného povinného dílu nebrání tomu, aby se renunciant stal dědicem.

⁷⁷ Srov. APATHY, P. In: KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. a kol. *Kurzkommentar zum ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*, s. 457, 502; ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI*, s. 26; či rozhodnutí OGH ze dne 10. 7. 2003, sp. zn. 6 Ob 273/02v.

⁷⁸ Zároveň lze mít za to, že je možné zřici se práva na odkaz (podle analogických pravidel platných pro zřeknutí se dědického práva) – WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 524; WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664. Z našich autorů srov. BEZOUŠKA, P. *Komentář k § 1484* [Lze se zřici dědického práva k určité věci?]. In: BEZOUŠKA, P. – HAVEL, B. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář*; či ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*, s. 131.

⁷⁹ Opačně ŠEŠINA, M. – MUZIKÁŘ, L. – DOBIÁŠ, P. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního*, s. 133; DVOŘÁK, J. In: DVOŘÁK, J. – ŠVESTKA, J. – ZUKLIŇOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné 4 – Díl čtvrtý: Dědické právo*, s. 38; či ŠEŠINA, M. *Komentář k § 1484 [Zřeknutí se dědického práva]*. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. [online]. In: [ASPI]: „Pokud by zůstavitel poté, co uzavřel s dědicem smlouvu o zřeknutí se dědického práva a někdy poté by jej povolal závětí za dědice, lze mít za to, že se zřeknuvší se dědic dědicem opět stane, protože je v tomto směru rozhodující vůle zůstavitele.“

⁸⁰ Srov. rozhodnutí OGH ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 2 Ob 81/09i; či rozhodnutí OGH ze dne 21. 2. 2013, sp. zn. 9 Ob 54/12z.

⁸¹ Srov. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 525; ECCHER, B. *Erbrecht. Bürgerliches Recht. Band VI*, s. 26; či WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 664, 669.

⁸² Shodné stanovisko jako my zastává převážně starší literatura – srov. HANDL. In: KLANG, H. (Hrsg.) a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, erster Halbband. §§ 531 bis 858*. Wien: Österreichische

k „obživnutí“ renunciantova dědického práva, ledaže se strany renunciační smlouvy výslovně dohodly jinak. Tyto závěry rakouské judikatury však dle našeho mínění nelze bez dalšího převzít, neboť jsou postaveny na východiscích, že rakouská úprava připouští odvolat renunciační i bezformálně⁸³ (což je argument u nás nepoužitelný).

Dalším důvodem pro odchýlné posouzení zkoumané otázky v našem právním prostředí je rozdílný princip, na němž je postaveno nabývání dědictví.⁸⁴ V Rakousku totiž funguje adiční princip,⁸⁵ a tedy dědické přihlášky. Zůstavitelovu závětní dispozici lze proto vnímat jako ofertu, kterou může zřeknuvší se dědic akceptovat podáním přihlášky (a tím projevít svou vůli, jež smluvní sílu předchozí renunciace překlene). Když však renunciant neudělá nic, znamená to, že nabídku neakceptoval a dědicem se nestane. Jinými slovy, není nijak zatížen a může toliko něco získat. U nás naproti tomu platí princip delační, a proto každý z potenciálních dědiců, který nechce dědit, musí výslovně prohlásit, že dědictví odmítá – je tedy nucen aktivně projevít svou vůli, což po renunciantech, kteří již tuto svou vůli jednoznačně projevili ve smlouvě o zřeknutí se dědického práva, nelze spravedlivě požadovat.

Resumé

Renunciační smlouvu můžeme charakterizovat jako negativní smlouvu dědickou,⁸⁶ tj. smlouvu, jež zabraňuje dědickému nápadu na určitou osobu (neboli ruší eventuální delaci).⁸⁷ Jde o institut povytce praktický, proto pokládáme za žádoucí, aby se mu dostávalo patřičné odborné pozornosti. Cílem tohoto pojednání bylo poskytnout náš náhled na vybrané praktické otázky pojící se s teoretickým chápáním renunciace. Některým z nich se již česká doktrína věnovala, jiné diskusi teprve otevírají.

Naše závěry lze sumarizovat následovně:

- 1) Zřeknutí se dědického práva s výhradou povinného dílu by mělo být přípustné, neboť takové zřeknutí je variantou zařaditelnou pod částečné zřeknutí se dědického práva.
- 2) Renunciantovi věřitelé zásadně nemohou odporovat zřeknutí se dědického práva. Pokud však renunciace zahrnuje i zřeknutí se práva na povinný díl, platí princip přesně opačný a odporování možné je, ledaže zůstavitel sám mohl renuncianta z práva na povinný díl vyloučit (typicky vyděděním, včetně vydědění *bona mente facta*).

Staatsdruckerei, 1935, s. 110; či KOZIOL, H. *Gläubigeranfechtung bei Unterlassung der Geltendmachung des Pflichtteils und bei Erbverzicht*, s. 405.

⁸³ Srov. rozhodnutí OGH ze dne 21. 2. 2013, sp. zn. 9 Ob 54/12z.

⁸⁴ Proto podle nás nelze použít ani závěry prvorepublikové doktríny k této otázce – např. MAYR–HARTING, R. *Soustava občanského práva, Kniha pátá: Právo dědické*, s. 14.

⁸⁵ K adičnímu a delačnímu principu (jenž nazýval principem nabytí *ipso jure*) se u nás vyjadřoval např. TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout), 1905, s. 34–35.

⁸⁶ Srov. KRČMÁŘ, J. *Příspěvky k výkladu reformovaného práva občanského*, s. 50, který ji nazývá „protiv[ou] kladné dědické smlouvy“ – renunciační smlouva vede k odklizení eventuálního delačního důvodu, kdežto smlouva dědická delační důvod tvoří. Srov. též GSCHNITZER, F. *Erbrecht*, s. 39, jenž zmiňuje pojem dědické smlouvy v širším slova smyslu, který zahrnuje jednak její pozitivní (tj. dědickou smlouvu v užším slova smyslu), jednak její negativní variantu (kterou se rozumí renunciační smlouva).

⁸⁷ Srov. ROUČEK, F. In: ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí*, s. 69.

- 3) Renunciace ve vztahu ke konkrétní věci (*renunciatio ex re certa*) zásadně není vyloučena, připouštíme-li eventualitu reálného dědického podílu. Pokud tuto eventualitu – ovšem v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí (zejména R 106/2018 civ.) – nepřipustíme, lze uvažovat alespoň nad konverzí učiněného právního jednání např. na dědickou smlouvu ve prospěch (ostatních) zákonných dědiců jako třetích osob.
- 4) Renunciace ve prospěch určité osoby bez dalšího nevede ke zvětšení dědického podílu osoby, v jejíž prospěch k renunciaci došlo, za současného nezvětšení dědických podílů ostatních dědiců. Aby takové zvýšení nastalo, musí zásadně dojít k další zůstavitelově dispozici. Renunciace ve prospěch jiné osoby tak znamená toliko podmínku účinnosti smlouvy vázanou na to, že třetí osoba dědí, případně výslovné vyjádření pohnutky (v případě, kdy smluvní strany vyloučí dispozitivní zákonnou úpravu).
- 5) Zůstavitel se může nechat při uzavírání smlouvy o zřeknutí se práva na povinný díl zastoupit zmocněncem, případně může být zastoupen též zákonným zástupcem či opatrovníkem. Naopak, v případě uzavírání smlouvy o zřeknutí se dědického práva je (nejen smluvní) zastoupení zásadně nepřipustné, a to v důsledku analogické aplikace pravidel o vysoce osobní povaze právních jednání pro případ smrti (§ 1494 odst. 1, respektive § 1584 odst. 2 o. z.).
- 6) Pořídí-li zůstavitel po uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva závěť ve prospěch renuncianta, nestává se renunciant dědicem, neboť při opačném výkladu bychom popřeli smluvní podstatu renunciačních smluv. Jediné možnosti, jak dosáhnout toho, že osoba zřeknuvší se dědického práva nakonec dědí, vedou přes uzavření dědické smlouvy či dohody o zrušení renunciaci.⁸⁸

---

⁸⁸ Eventuálně přichází v úvahu možnost zániku účinků renunciaci v důsledku splnění rozvazovací podmínky, jež by mohla znít např. takto: „Pokud by se měla pozůstalost stát odúmrtí, pozbývá renunciaci účinky.“ – k tomu, jakož i k dalším variantám podmínek v renunciačních smlouvách srov. WALL, A. In: GRUBER, M. – KALLS, S. – MÜLLER, K. – SCHAUER, M. (Hrsg.). *Erbrecht und Vermögensnachfolge*, s. 665.

Controversial Issues of Renunciation Contracts

David Elischer – Ondřej Drachovský

Abstract: The autonomy of the will of testator represents a frame of reference through which we need to consider all the contentious issues of recodified inheritance law. One of the institutes in which the autonomy of testator is reflected is the renunciation contract (renunciation of the right to inherit, or renunciation of the right to the compulsory portion) that returned to the Czech legal system as a result of recodification. After a brief outline of the general principles, this paper analyses several specific issues related to the renunciation contract. The paper is based on the analytical approach and it seeks an in-depth evaluation of all conceivable legal arguments. The opinions of Czech legal literature, as well as the opinions published in the Austrian specialized press, are critically reflected. There are six key research questions – some of them contribute to the ongoing discussion, while others are intended as the opener of the discussion. The answers to these research questions, i. e. the main outputs of this paper, are summarized in its final part.

Key words: renunciation of the right to inherit, renunciation of the right to the compulsory portion, ineffectiveness of legal acts of a debtor, representation, renunciation